

Monografija: MANASTIR KRKA
(*Istina, Beograd – Šibenik, 2007.*)

Manastir Krka bogato je opremljena monografija objavljena u izdanju Istine, izdavačke ustanove Eparhije dalmatinske, 2007. godine. Monografija se sastoji od 184 stranice, tiskana je u 1 500 primjeraka i podijeljena je na više poglavlja te je bogato ilustrirana kvalitetnim fotografijama u boji, koje prezentiraju vrijednost ovog manastira u kanjonu rijeke Krke i ljepotu duhovnog života višestoljetno prisutnog unutar njegovih zidova.

Na prvim stranicama, nakon uvodne riječi episkopa dalmatinskog Fotija, slijedi opis povijesnih prilika manastira s poglavljima: Na mjestu apostolske propovijedi, Srbi u Dalmaciji, Manastirske slave i zavjeti; potom slijedi prikaz manastirske riznice koja čuva iznimno vrijedno umjetničko blago, prikaz arhitekture manastira Krka, te dio u kojem je prikazan manastirski život danas, bogoslovija i ljepota prirodnog okružja u kojem se manastir nalazi.

Iz monografije saznajemo kako je Manastir Krka posvećen Sv. Mihailu Arhandelu, te je od svog nastanka 1345. bio duhovni i kulturni centar Eparhije dalmatinske.

Ovaj manastir podigla je Jelena Šubić, kćerka svetog Stefana Dečanskog i sestra cara Dušana (1331.-1355.), žena kneza Mladena II. Šubića, na mjestu gdje je prema legendi i ljetopisima sv. apostol Pavao sa svojim učenicima propovijedao evanđelje u dolini rijeke Titius u Dalmaciji.

Život manastira kroz stoljeća, s njegovim monasima i značajnijim zbivanjima prikazan je u povijesnom pregledu i premda je manastir doživio povijesna stradanja, uvijek je iznova obnavljan i duhovni je život u njemu nastavljen do danas.

Povijest Manastira Krka najbolje prezentira bogata manastirska riznica koja je svoje bogatstvo prikupljala tijekom dugih stoljeća, pa su u nju stigle brojne dragocjenosti neprocjenjive vrijednosti iz srpskih krajeva, iz Jeruzalema, Svete Gore, Venecije i carske Rusije.

Riznica posjeduje preko 2 000 eksponata i predmeta a čine je: ikone, rukopisi, crkvene knjige iz 15. i 16. stoljeća, različiti metalni crkveni predmeti, crkveni tekstil i portreti. Manastirska riznica nastala je već u vrijeme osnivanja samostana i premda je u više navrata pretrpjela pljačku i razaranje, nikada njene vrijednosti nisu bile do kraja uništene. Dragocjenosti ove riznice, po broju eksponata, umjetničkoj izradi i povijesnom trajanju ubrajaju se u najznačajnije rizničke cjeline Srpske pravoslavne crkve, odmah poslije riznica manastira Hilandara, Dečana i Cetinjskog manastira.

Ikone sačuvane u manastirskoj riznici kretskog su, ruskog i srpskog podrijetla i pripadaju vremenu od 16. do 20. stoljeća, a rad su poznatih i nepoznatih umjetnika, među kojima su Jovan Apaka, Georgij Mihalik, Spiridon Rom, Vuk Sudarević.

Metalni crkveni predmeti prikazani su nakon ikona, a među njima posebno je zanimljiva ručna kadionica iz 16./17. stoljeća i više bogato izrađenih križeva iz 18. stoljeća.

Posebnu cjelinu u riznici predstavlja zbirka antiminsa uglavnom otisnutih s drvoreznih i bakroreznih ploča posvećenih od srpskih patrijarha, mitropolita i episkopa od kraja 17. do kraja 19. stoljeća.

U riznici manastira pohranjeni su dijelovi sačuvane arhijerejske svećeničke i đakonske odjeće ukrašene srebrenim i zlatnim nitima, a među crkvenim tekstilom posebno je vrijedan epitrahilj sv. Save kojeg je 1842. kupio u manastiru Studenci kaluđer Vikentije Knežević.

Panagije koje predstavljaju znak episkopskog dostojanstva predstavljaju malu kolekciju u riznici. Uglavnom su rađene u drvorezu s filigramskim okovom i ukrasima od dragog kamenja. Vremenski raspon njihovog nastanka je od 16. do 19. stoljeća.

U manastirskoj riznici, ali i u cijelom manastiru (salonu, hodnicima, prigodnim prostorijama...) nalazi se čitava galerija portreta crkvenih velikodostojnika. Jedan od najstarijih je portret J. Bolgarina iz 1771. godine, a jedan od kvalitetnijih portreta je portret arhimandrita Neofita Njeguša, rad Vlahe Bukovca iz 1884. godine.

Manastir posjeduje bogatu biblioteku formiranu još u vrijeme nastanka manastira. Jedan od prvih popisa biblioteke datira iz 1844. godine, a napravio ga je tadašnji arhimandrit Stefan Knežević. Novi inventar biblioteke napisan je 1965. godine i tada je u manastirskoj biblioteci zabilježeno preko 4 000 knjiga podijeljenih u grupe: stare rukopisne knjige, stare tiskane knjige, knjige 18. stoljeća i djela objavljena do 1850. Manastirska biblioteka također posjeduje izdanja Srpske književne zadruge, izdanja SANU, izdanja Matice srpske i dr., a posebno su zavedeni kalendari, časopisi, novine, izvještaji i knjige na stranim jezicima.

Od pojedinačnih izdanja posebno treba istaknuti više od 50 rukopisnih knjiga nastalih u vremenu od 13. do 18. stoljeća. Među rukopisnim crkvenim knjigama vrijedno je *Mokropoljsko četverojevanđelje*, napisano krajem 13. ili početkom 14. stoljeća na pergamentu u duhu starog srpskog jezika.

U sastavu biblioteke nalazi se dosta starih i izuzetno vrijednih tiskanih knjiga. Među pojedinim izdanjima izdvaja se Oktoih, tiskan na Cetinju 1494. godine, a rijetkost predstavlja *Zbornik Božidara Vukovića* tiskan 1536. godine na pergamentu. Ova knjiga jedini je poznati primjerak zbornika tiskanih na pergamentu. Među vrijednim knjigama nalaze se i djela Dositeja Obradovića, Vuka Karadžića, Nikodima Milaša, metropolita srpskog Mihajila Jovanovića i dr.

Nakon ovih poglavlja koja iscrpno govore o bogatstvu manastirske riznice i biblioteke, slijedi pregršt kratkih informacija iz kojih saznajemo o manastirskom groblju na kojem su svoj mir pronašli nekadašnji monasi, igumani i episkopi, a u svjedočanstvima saznajemo kako je manastir Krka zabilježen i na zemljopisnoj karti koju je 1530. godine izradio Matej Pagano.

Poslije kvalitetnih slikovnih prikaza u boji već navedenih manastirskih vrijednosti, pred nama je dio monografije koji opisuje arhitektonski sklop manastira, a sve je popraćeno mnoštvom fotografija koje iz različitih vizura prikazuju ovaj jedinstveni arhitektonski sklop koji je tijekom vremena rušen i nanovo dograđivan.

Kompleks manastira Krka sačinjava: manastirska crkva, blagovaonica, spavaonice, zgrada bogoslovije Sv. Tri Jerarha i pomoćne zgrade.

Svojim sjeveroistočnim dijelom crkva manastira Krka djelomično se naslanja na prostor u stijeni, odnosno na ranokršćansku katakombu. Svojim jugozapadnim dijelom crkva se oslanja jednim dijelom na stariji srednjovjekovni zid, najvjerojatnije ostatke prvobitne crkve.

Na temelju sačuvanih ostataka vidljivo je kako je današnja manastirska crkva treća crkva na istom prostoru, što jasno ukazuje da je riječ o izuzetno važnom mjestu.

Crkva manastira Krka pokazuje srodnost s crkvama križne osnove s kupolom, koje se javljaju u srpskom graditeljstvu krajem srednjega vijeka.

Posebnu vrijednost u crkvenom sklopu predstavlja ikonostas manastira koji je rađen po modelu visokih i razvijenih ikonostasa, tzv. „templā“.

Ikone su ukrašene srebrnim okovima venecijanske izrade iz 1765. godine. Gornji dio ikonostasa čine četiri niza od 38 ikona i djelo su ruskih umjetnika. Središnji dio ikonostasa zauzima velika ikona Presvete Bogorodice sa srebrnim odnosno pozlaćenim okovom. U završnici ikonostasa je veliki križ s ikonama Presvete Bogorodice i sv. Ivana Apostola, odnosno s ikonom apostola Petra s lijeve i apostola Pavla s desne strane. Ove dvije ikone s prikazom Kristovih apostola potječu s nekog ranijeg ikonostasa iz 14. i 15. stoljeća.

Zadnje poglavlje ove raskošne monografije prikazuje manastirski život danas, a u završnom dijelu prikazana je manastirska bogoslovija Sveta Tri Jerarha.

Bogoslovija u manastiru Krka osnovana je još davne 1614. godine, tijekom vremena se zatvarala, premještala i ponovno otvarala, a od 2001. godine ponovno djeluje u manastiru Krka.

Manastir Krka ovom je monografijom predstavljen kao duhovno središte pravoslavnih Srba u Dalmaciji. Kao što sam Episkop dalmatinski Fotije kaže, cilj ove monografije bio je otkriti i učiniti dostupnom svima skrivenu duhovnu ljepotu ovog svetišta. To je ova monografija uspjela pokazati. Time će ljepotu ovog manastira doživjeti ne samo pravoslavni Srbi, već i svi oni koji žele upoznati ovaj manastir u kanjonu Krke u kojem već stoljećima žive monasi u zajedništvu i ljubavi s Bogom, čovjekom i prirodom.

Dubravka Kuščević